

НАШІ ЮВІЛЯРИ

Вітаємо Віля Савбановича Бакірова!



Серед вітчизняних соціологів, мабуть, немає жодного, хто не знав би імені Президента Соціологічної асоціації України Віля Савбановича Бакірова — академіка НАН України, ректора Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна. Його ім'я добре знають і за межами нашої країни.

8 червня 2016 року Віль Савбанович Бакіров відсвяткував свій 70-річний ювілей. Вітаючи його зі славетною датою, представники громадськості, науковці, освітяни відзначали величезний внесок ювіляра у розвиток вітчизняної науки та освіти, розбудову професійної соціологічної спільноти, його активну громадську діяльність, науковий, педагогічний та організаторський таланти.

Важко уявити, як усе те, що зроблено В.С.Бакіровим, може вкластися у такий короткий термін — 70 років. Вражає шлях, який він пройшов від робітника до ректора одного з найпрестижніших українських університетів, що посідає почесні місця в численних світових рейтингах.

Майже вся трудова біографія В.С.Бакірова пов'язана з вітчизняною вищою школою. З 1971-го до 1982 року він працював у Харківському інституті радіоелектроніки (тепер — Харківський національний університет радіоелектроніки). У вересні 1982-го на запрошення відомого українського соціолога професора Якуби Олени Олександрівни В.С.Бакіров прийшов працювати на кафедру соціології Харківського державного університету ім. О.М.Горького (тепер — Харківський національний університет ім. В.Н.Ка-

разіна). Відтоді, як зазначає сам ювіляр, університет став і змістом, і сенсом його життя.

В.С.Бакіров разом зі своїм учителем О.О.Якубою був засновником соціологічного факультету Харківського університету, деканом якого він був із 1990-го до 1994 року. У 1993-му В.С.Бакіров організував і очолив кафедру соціальних технологій (тепер — кафедра прикладної соціології та соціальних комунікацій); з 1994-го до 1996-го працював першим проректором з навчальної роботи Харківського університету.

У листопаді 1998 року В.С.Бакіров був обраний ректором Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. Ще двічі — у 2001-му та 2010-му — університетська громада висловила йому довіру, обравши ректором на другий та третій термін.

За час свого ректорства В.С.Бакіров ініціював та був активним учасником багатьох знакових подій новітньої університетської історії: відкриття 8 нових факультетів (сьогодні їх усього 20), 35 нових напрямів підготовки та спеціальностей, 30 нових кафедр; заснування низки навчальних та дослідницьких центрів.

У 2006 році В.С.Бакіров був обраний головою Ради ректорів вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації Харківського регіону, першим заступником голови Північно-Східного наукового центру НАН України та МОН України. Він є членом колегії Міністерства освіти і науки України, членом Державної акредитаційної комісії (з 2009-го), членом Комітету з державних премій України в галузі науки і техніки (із 2015-го), Президентом Харківського відділення Малої академії наук (від 2003-го). У 2006 році В.С.Бакіров був обраний членом-кореспондентом Національної академії педагогічних наук України, у 2009-му — членом-кореспондентом, а у 2012-му — академіком Національної академії наук України.

В.С.Бакіров веде велику освітню та наукову роботу. Його лекції з таких навчальних курсів, як “Теоретична соціологія”, “Соціологія особистості” та ін., викликають жвавий інтерес у студентів, з якими у нього завжди складаються гарні стосунки. Будь-який студент може звернутися до ректора за порадою, висловити йому свої пропозиції щодо поліпшення навчально-виховного процесу в університеті. Виходячи з принципів студентоцентрованої освіти, В.С.Бакіров тісно співпрацює з органами студентського самоврядування.

В.С.Бакіров — талановитий науковець, знаний не тільки в Україні, а й далеко за її межами. Він брав участь у численних наукових конференціях, які проходили за кордоном, стажувався у департаменті соціології Каліфорнійського університету (Сан-Дієго, 1994, 1995). У Болонському (1993) та Падуанському (1994) університетах читав лекції, які викликали великий інтерес слухачів. Йому належить близько 250 наукових та методичних праць, які здебільшого стосуються теоретико-методологічних проблем соціології, культурних та інституціональних змін пострадянської України. Значну увагу він приділив дослідженню тенденцій розвитку університетської освіти. Зокрема, широко відомі його наукові праці, присвячені комунікативній парадигмі розвитку університетської демократії, інноваційним процесам у вищій школі, інформаційно-комунікативним технологіям

вищої освіти. Останнім часом наукові дослідження В.С.Бакірова зосереджені на аналізі ролі класичних університетів в інтелектуальному розвитку суспільства, вивченні особливостей класичної університетської освіти на сучасному етапі. Він створив наукову школу із дослідження проблем трансформації вищої освіти в контексті глобалізаційних викликів. За його керівництва захищено 7 докторських та 11 кандидатських дисертацій, здійснено численні фундаментальні та прикладні наукові проекти.

В.С.Бакіров є головним редактором “Вісника ХНУ імені В.Н.Каразіна” (серія “Соціологія”) та щорічної збірки наукових праць “Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства”, головою редакційної ради журналу “Universitates = Университеты: наука и просвещение” та “Українського соціологічного журналу”, членом редколегій наукових журналів: “Соціологія: теорія, методи, маркетинг”, “Вища освіта України”, “Український соціум”, “Політичний менеджмент”, “Психологія і суспільство”, “Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації”, “Studies of Changing Societies” (SCS Journal).

У 2007 році В.С.Бакіров був обраний Президентом Соціологічної асоціації України (САУ). Важко переоцінити його внесок у процес консолідації вітчизняних соціологів, відновлення роботи нашої професійної організації після драматичних подій 2004–2005 років.

Високо оцінюючи діяльність В.С.Бакірова як Президента САУ, соціологи України на своїх з'їздах ще двічі переобирали його на цю посаду. Під керівництвом В.С.Бакірова Соціологічна асоціація України значно активізувала свою роботу. З його ініціативи та за безпосередньої участі під егідою САУ здійснюються численні заходи; зокрема, систематично проводяться Школи молодого соціолога (в Луцьку, Дрогобичі, Запоріжжі, Умані, Чернівцях, Ужгороді, Івано-Франківську, Черкасах), міжнародні (наприклад, “Євростудент”, 2014) та загальнонаціональні дослідження (зокрема, “Реформування вищої школи України в оцінках учасників освітнього процесу”, 2016), численні конференції; налагоджено зв'язки з Міжнародною соціологічною асоціацією та соціологічними асоціаціями багатьох країн світу; суттєво поживавився прийом до САУ, в тому числі соціологічної молоді.

Різноманітна діяльність В.С.Бакірова здобула громадське і міжнародне визнання. Він — почесний громадянин Харкова (2009), почесний професор Московського державного університету ім. М.В.Ломоносова, почесний доктор Київського національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова, Дніпропетровського національного університету імені О.Гончара, заслужений діяч науки і техніки України (2001), заслужений професор Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна (2008). В.С.Бакіров нагороджений Почесною відзнакою голови Харківської облдержадміністрації “Слобожанська слава”, відзнаками Міністерства освіти і науки України “Відмінник освіти України” (2003), “Петро Могила” (2005), “За наукові досягнення” (2006), медаллю ім. К.Д.Ушинського Національної академії педагогічних наук України, вищою відзнакою Болгарської академії наук — медаллю Марина Дринова на стрічці (2005), орденом князя Ярослава Мудрого V ступеня (2006), Почесною відзнакою НАН України “За на-

укові досягнення” (2010). Ім'ям В.С.Бакірова названо астероїд 18731 (Vil'bakirov) (2009).

Усі, хто знає Віля Савбановича, працює чи спілкується з ним, відзначають його надзвичайну чуйність, справжню інтелігентність, глибоку ерудованість, аналітичний розум, доброзичливість, величезний талант людяності, що, як магніт, притягує до нього людей, які вважають за честь бути його колегами, друзями, знайомими.

Вітаючи Президента Соціологічної асоціації України академіка В.С.Бакірова з ювілеєм, побажаємо йому найміцнішого здоров'я, сімейного благополуччя, гарного настрою, успіхів у реалізації всіх його життєвих планів, відданих учнів, друзів і колег! Хай життя подарує нам ще на довгі роки розкіш спілкування з цією чудовою людиною, справжнім науковцем та талановитим керівником!

Віль Бакіров, який мене здивував!

Епізод 1. У квітні 2011 року в Колумбійському університеті проходила Всесвітня конференція Асоціації вивчення національностей. Як завжди, вирватися до Нью-Йорка було дуже складно, презентацію доповіді доробляв в літаку, тому зі 100-сторінковою програмою конференції ознайомився лише в перший день конференції. І з деяким подивом виявив доповідь В.Бакірова. Треба сказати, що до цього я був знайомий з Вілем Савбановичем дуже поверхнево і знав про нього тільки те, що він допоміг Соціологічній асоціації України вийти з кризи, пов'язаної з екзит-полами 2004 року, погодившись стати Президентом САУ і забезпечивши підтримку роботи САУ. Я знав також, що він ректор Харківського університету і чи то член-кореспондент чи то академік НАН України. Тут я мушу зізнатися, що відчуваю деяке упередження до академіків і ректорів як учених (особливо у царині суспільних наук). Чинна практика, як мені здається, полягає в тому, що академіками стають не стільки за наукові заслуги, скільки за організаційну діяльність. Зазвичай директор інституту або ректор ВНЗ стає академіком, а не навпаки. А я по собі знаю, що, будучи директором інституту, займатися наукою вкрай складно (за перші двадцять років моєї роботи в Інституті філософії, а потім в Інституті соціології НАН України я написав 10 книг, а за наступні двадцять років, ставши директором КМІСу, — тільки одну). Загалом, з такими установками я пішов на доповідь В.Бакірова — і тут моє здивування багаторазово посилилося. Це була зроблена англійською мовою відмінна професійна доповідь про вивчення етнічних меншин в Україні, частина міжнародного проекту, вона включала і теоретичну частину і методологію і цікаві результати. Або мій стереотип є помилковим або Віль Бакіров є Винятком, поки що я зупинився на другій гіпотезі. Не знаю, як йому це вдається, але стало ясно, що, незважаючи на своє звання і посаду, Віль Савбанович є справжнім ученим.

Епізод 2. Як усі ми пам'ятаємо, в ніч на 30 листопада 2013 року бійці “Беркута” побили студентів на Майдані, що викликало обурення у багатьох людей. В.Янукович теж заявив, що він обурений подіями на Майдані і що

вимагає від прокуратури терміново представити "... українському суспільству результати негайного та об'єктивного розслідування для належного покарання винних". Минуло 10 днів, але ніякого розслідування стосовно "Беркута" не було. 10 грудня відбулося засідання правління Соціологічної асоціації України, на якому серед іншого обговорювалося звернення до Януковича. Напередодні я обговорював текст проекту цього звернення з друзями, і ми думали, що наші колеги зі східних областей країни можуть його не підтримати. Особливо складне становище у В.Бакірова, він є ректором найбільшого на Сході України університету, академіком, найвідомішою людиною і для влади Харкова і для влади країни, тому він більше за всіх ризикує. Крім того, під зверненням мав стояти саме його підпис як Президента САУ, інші члени правління залишаються, фактично, анонімними для влади. Тому підтримка такого звернення Бакіровим виглядала вельми сумнівною. Нічого подібного! На засіданні В.Бакіров миттєво підтримав ідею звернення, і його тверда позиція розвіяла сумніви інших, якщо у когось були такі сумніви. Він відредагував текст Звернення не в бік його пом'якшення, а в бік посилення його чіткості. Нагадую цей історичний для українських соціологів документ — хоча він і не врятував ситуацію, але все ж показав, що соціологи однакові в оцінці ситуації, бачать її небезпеку і попереджають владу про можливі наслідки бездіяльності. Без цього нам було б уже зовсім соромно.

Епізод 3. У 3-му числі за 2015 рік журналу "Соціологія: теорія, методи, маркетинг" були опубліковані матеріали круглого столу "Луганськ: Спекотне літо 2014 року". У п'ятницю, 9 жовтня журналістка Оксана Оніщенко на своїй сторінці у Фейсбукі повідомила, що їй переслали журнал "Соціологія" із сепаратистськими матеріалами, і в неділю 11 жовтня 2015 року у стрічці новин на УП вийшло повідомлення із заголовком "Науковий журнал НАНУ опублікував статтю відверто сепаратистського змісту", яке базувалося на пості Оксани Оніщенко з Фейсбуку. Тієї ж неділі 11 жовтня на сайті МОН був розміщений лист міністра освіти і науки України Сергія Квіта до Президента НАН України Бориса Патона "Щодо публікації в журналі "Соціологія: теорія, методи, маркетинг"" з різкими звинуваченнями в сепаратизмі. Де, міністр зокрема, повідомив, що міністерство дало доручення Атестаційній колегії здійснити перевірку журналу "Соціологія: теорія, методи, маркетинг" на предмет відповідності критеріям, які висувають до фахових наукових видань. Поки редакція журналу збирала редколегію для обговорення цього питання, кілька соціологів оперативного висловилися на підтримку журналу. Одним із перших був В.Бакіров. Це була зважена і абсолютно однозначна позиція (наприклад: "Дивує відтворюваність деяких інваріантів масової свідомості, в тому числі готовності завантажувати "філософські пароплави"")¹.

Зізнаюся, для мене це було несподіванкою. Чому? Нова влада завжди підозріло ставиться до тих, хто посідав ключові позиції за старої влади. Но-

¹ Див. статтю в "Українській правді"
<http://www.pravda.com.ua/columns / 2015/10/16/7084991>.

вий міністр, який побачив сепаратизм навіть у публікації наукового круглого столу, де якраз всі учасники різко критикували першу доповідь, в якій не було сепаратизму, а було неприйняття нової влади, мав би особливо прискіпливо ставитися до керівників східних ВНЗ. Тож здавалося, було б логічно, щоб ректор Харківського університету не став сваритися з новим керівництвом Міністерства, а обрав би вичікувальну позицію (тим паче, що ніхто безпосередньо до нього не звертався і не просив висловлюватися). І я знову помилився! Просто дивно, як за такої незалежної громадянської позиції В.Бакірову вдається залишатися керівником такого рангу!

Тепер, коли я ближче познайомився в Вілем Савбановичем, мені дуже незручно за всі мої упередження і помилкові очікування. Я радий, що помилявся, і радий, що маю можливість привітати його з ювілеєм і висловити свою симпатію і глибоку повагу.

*ВОЛОДИМИР ПАНІОТТО,
директор Київського міжнародного інституту соціології*

Ректор. Президент. Учений

Віль Савбанович Бакіров — перший і єдиний у нашій країні соціолог, кого колеги обрали ректором одного із провідних університетів, за студентами якого я зацікавлено спостерігаю щоразу, коли приїжджаю до Харкова. Мені особливо подобається притаманна їм інтелектуальна і вільна манера спілкування. Так вони спілкуються у своєму колі, так вони спілкуються і з ректором — без скруті, котру постійно доводиться спостерігати в подібних ситуаціях. Така само атмосфера зберігається й у нашій соціологічній спільноті, що вистояла в непростих ситуаціях і залишається згуртованою та дієвою багато в чому завдяки професіоналізму, організаторському хисту і людським якостям Віля Бакірова як Президента САУ.

Згадую, як розпочиналося президентство Бакірова. Події першого Майдану призвели до серйозного конфлікту в Соціологічній асоціації України. У 2006 році вона перебувала на межі розпаду. Саме тоді у київських соціологів виникла ідея передати відповідальність за соціологічну спільноту Харківському університету, де було створено перший в Україні факультет соціології і ректором якого був відомий соціолог. Віль Бакіров саму ідею сприйняв як цілком адекватну, але остаточну згоду дав тільки після того, коли переконався, що його кандидатура є результатом не стільки компромісу, скільки консенсусу, що може об'єднати всіх соціологів України — від Львова, Луцька та Ужгорода до Запоріжжя, Одеси і Луганська.

Результатом цього консенсусу стала гідна позиція Правління асоціації 10 грудня 2013 року, коли з ініціативи В.І.Паніотто одностайно було ухвалено резолюцію, що засуджувала дії влади й вимагала покарання винних у побитті людей на Майдані. У цій же резолюції Соціологічна асоціація України — єдина з усіх професійних асоціацій — попередила владу про трагічні наслідки для України відмови від офіційного осуду неправомірних силових акцій і непокараності їхніх ініціаторів. Як людина досвідчена й далекогляд-

на, Віль Бакіров чудово розумів, чим обернеться для нього підпис під резолюцією. Єдиний офіційний голос зі Сходу України, що засуджував владу, належав ректорові з Харкова — міста, котре Янукович і його команда вважали одним з оплотів своєї влади! А міг і не підписувати, пославшись на необхідність “ретельнішого” підготування спонтанно народженого документа. Цілком міг, скориставшись своїм досвідом та авторитетом, ухилитися від необхідності “перейти Рубікон”, щоб дочекатися переможця у протистоянні влади та Євромайдану. Але не став, бо розумів, що відповідає не стільки за себе, скільки за честь і професійну гідність соціологів і за те суспільство, яке соціологи вивчають.

Не став Віль Бакіров ухилитися від своєї відповідальності й у той критичний для соціологів момент, коли вже у 2015 році міністр С.Квіт публічно звинуватив академічний часопис “Соціологія: теорія, методи, маркетинг” у всіх смертних гріхах. Як головний редактор часопису вважаю, що саме своєчасна реакція Бакірова, підтримана іншими провідними соціологами в соціальних мережах та ЗМІ, вирішальним чином дала змогу зупинити кампанію ідеологічного цькування і заклики до запровадження цензури. Після таких випробувань на міцність у нас, соціологів, є достатньо підстав пишатися своєю спільнотою і бути впевненими в її перспективах. А я сподіваюся, що ще не один рік зможу приїжджати до Харкова на конференції та з’їзди САУ, дружньо зустрічатися з Вілем Бакіровим, очікувати на його виступи — завжди напрочуд креативні — та спостерігати за реакцією студентів, яких, за традицією, викладачі запрошують на наукові конференції. За моїми спостереженнями, студенти слухають свого ректора зі щирою увагою та інтересом. А це — головне для ювіляра, як, утім, і повага колег, вищим проявом чого є визнання його лідером своєї спільноти.

*ЄВГЕН ГОЛОВАХА,
головний редактор часопису “Соціологія: теорія, методи, маркетинг”*